

ПРАВОВА ПРИРОДА ТА ХАРАКТЕРИСТИКА ОСНОВНИХ ОЗНАК ВИСНОВКУ ЕКСПЕРТА У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСУАЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

УДК 347.948.2

<https://doi.org/10.32849/2409-9201.2020.20.12>

Лопашук І. Д.,

*аспірантка НДІ приватного права і підприємництва**імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України*

Lopaschuk I. Legal nature and characteristics of key signs expert conclusion in civil procedure law of Ukraine

The article provides a general analysis of the legal nature of such an institution as an expert's conclusion and its main characteristics. The essence of the expert's conclusion has long been a debatable issue that has generated a variety of theoretical approaches to understanding this institution. Its legal nature was highlighted from three main positions, namely: expert opinion as 1) an evidence, 2) a source of evidence, 3) a means of proof. Along with main theories, there were also those that emphasized the dual nature of the expert's conclusion, such as a source of evidence and a means of proof, a means of proof and proof.

Now, Part 2 of Art. 76 Code of Civil Procedure of Ukraine indicates: evidence is established by such means: 1) written, physical and electronic evidence; 2) conclusions of experts; 3) testimony. Thus, the legislator clearly defined the belonging of the expert's conclusion to the institute of law as a means of proof.

At the same time, the article indicates one of the main signs of the expert's conclusion that distinguishes it from other means of proof and evidence in general.

Keywords: proving, proof, source of evidence, means of proof.

Сучасна правова система України знаходиться в стані перебудови, що не може не вплинути на розвиток науки та цивільного законодавства, саме тому у статті розглядаються актуальні питання правової природи висновку експерта у цивільному процесуальному праві України та виокремлюються основні його риси, які відокремлюють його як засобу доказування від доказів та джерел доказів.

Ключові слова: доказування, доказ, джерело доказів, засіб доказування.

Доказування є центральним інститутом цивільного процесуального права, яке слугує підґрунтям для всебічного, повного вирішення судової справи та об'єктивного встановлення всіх її обставин.

Доказування передбачає збирання, перевірку та оцінку доказів, що стосуються предмета спору.

В свою чергу, відповідно до ч. 1 ст. 76 Цивільного процесуального кодексу України (Редакція від 04.11.2018), що кореспондується з ч. 1 ст. 57 Цивільного процесуального кодексу України (Редакція від 06.11.2014), доказами є будь-які дані, на підставі яких суд встановлює наявність або відсутність обставин (фактів), що обґрунтовують вимоги і заперечення учасників справи, та інші обставини, які мають значення для вирішення справи.

Таким чином, вищевказане визначення не забезпечує повного розуміння того, які категорії можуть бути віднесені безпосередньо до доказів.

Саме тому до набрання чинності нової редакції Цивільного процесуального кодексу України від 04.11.2018 серед науковців спостерігалось розмаїття поглядів щодо сутності висновку експерта у цивільному процесуальному праві.

Так, у науковій літературі вирізняють три основні позиції. Такі учені, як: В. А. Притузова [13, с. 9, 24] визначають висновок експерта як доказ, О. Р. Шляхов [17, с. 124], Л. М. Карнєєва [5, с. 8], В. К. Лисиченко [9, с. 91; 10, с. 30], Н. І. Клименко [6, с. 92] наголошують, що він є джерелом доказів, а такі, як: О. М. Зінін [4, с. 172], О. Р. Росінська [14, с. 268], М. М. Коршунов [8, с. 229], С. С. Бичкова [2, с. 123–125], Ж. В. Висильєва-Шаламова [3, с. 121–125], М. М. Чернова дотримуються думки, що висновок експерта є засобом доказування.

Окрім цього, у процесуальній доктрині існують підходи щодо уособлення у висновок експерта подвійної природи, такої як джерела доказів, так і засобу доказування. Така думка відображена у працях В. К. Лисиченка [10, с. 30], А. І. Трусова [18, с. 38–39]. Разом з тим, В. Д. Арсеньєв [1, с. 110], В. Г. Заболоцький, М. К. Треушніков [19, с. 272, 283] одночасно вважають його засобом доказування і доказом, К. Н. Ковальов [7, с. 32], М. А. Чельцов [20, с. 167, 176] – джерелом доказів і доказом.

Наразі новий законодавець вивів одне з найбільш дискусійних питань, яке було тривалий час предметом жвавої полеміки, на рівень формальної визначеності. Тепер це чітко закріплено у ч. 2 ст. 76 ЦПК України, де зазначено: докази встановлюються такими засобами: 1) письмовими, речовими і електронними доказами; 2) висновками експертів; 3) показаннями свідків.

Цікавим є те, що в англійському та американському праві також виділяють три види засобів доказування: письмові та речові докази, а також показання свідків, а останні, в свою чергу, поділяються на підвиди: відповідно – показання свідків, пояснення сторін, висновки експертів [11, с. 192–276].

Однак для того аби зрозуміти, чому ж висновок експерта не може бути доказом або джерелом доказів та/або їх поєднанням, необхідно провести аналіз основних характеристик кожного з них.

Загальноприйнятими у вітчизняній науці вважаються такі ознаки доказів:

Докази (фактичні дані) – це об'єктивна, достовірна інформація про факти, що входять до предмета доказування.

– визначення доказів як базового поняття цивільного процесу;

– визначення доказів як єдиного можливого способу визначення суті правовідносин, що стали предметом спору.

Як зазначає Т. В. Сахнова, у науці цивільного процесуального права питання визначення поняття *докази* довгий час залишалось дискусійним, що призвело до формування трьох основних концепцій розуміння судових доказів [15, с. 228]: 1) докази – це тільки фактичні дані; 2) докази як поєднання фактичних даних (відомості про факти) і засобів доказування; 3) докази як фактичні дані (відомості про факти) і засоби доказування [15, с. 228].

Джерело фактичних даних – це таке джерело інформації, з якого може започаткуватись доказова інформація (фактичні дані). Однак джерело не завжди здатне переносити інформацію через нетривалість свого існування. Тому формою змісту доказів (фактичних даних) є процесуальні носії. Ними є об'єкти, які є засобом фіксації, зберігання та переносу доказової інформації в просторі і часі й одночасно виступати джерелом доказової інформації для суб'єктів процесу.

Разом з тим висновок експерта є результатом застосування спеціальних знань спеціального суб'єкта – судового експерта цивільного процесуального права. Спеціальні знання не мають загальновідомого, загальнодоступного, тобто масового за охопленням характеру [12, с. 644].

Судовий експерт має фахові знання та спеціалізовану освіченість у певній сфері, наприклад: медицині, інженерії, в земельній і т.д., однак його вирізняє від інших спеціалістів той факт, що його знання і досвід можуть використовуватись у точно встановлених законом формах і межах.

Влучно зазначає В. А. Притузова: наявність цих спеціальних знань – є обов'язковою умовою щодо осіб, які залучаються у якості експертів. Всі інші особи, свідчення яких є джерелами доказів, можуть не мати спеціальних пізнань [13, с. 21].

Висновок експерта – це не загальне дослідження явищ, воно не може бути довільним, в розумінні інформації. Висновок містить відповіді на конкретно поставлені питання судовому експерту з метою дослідження тих фактів, які мають значення для судової справи.

Не можна погодитися з думкою Ж. В. Васильєвої-Шаламової [16, с. 135–136], що інформація, що міститься у висновку, отримується вже після відкриття провадження у справі (адже судовою експертизою є лише таке експертне дослідження, яке призначається під час судового провадження), тоді як інші джерела доказової інформації вказують на факти, які були ще до виникнення процесу. Дійсно, шляхом проведення судової експертизи досліджуються факти, які мали місце до відкриття провадження у справі, однак сам висновок експерта можливо отримати і до початку судового розгляду, якщо його отримання було ініційоване учасником справи [13, с. 135–136].

На підставі вищевикладеного можна дійти висновку, що висновок експерта як засіб доказування – це чітко визначений процесуальним законом спосіб встановлення будь-яких фактичних даних, які для суду є доказами. Правова природа висновку експерта у цивільному судочинстві визначена безпосередньо цивільним процесуальним кодексом України, де зазначено, що останній є засобом доказування разом із письмовими, речовими і електронними доказами та показаннями свідків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Арсеньев В. Д., Заболоцкий В. Г. Использование специальных знаний при установлении фактических обстоятельств уголовного дела. Красноярск: Издательство Красноярского университета, 1986. С. 152.
2. Бичкова С. С. Экспертиза в гражданском процессе Украины: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.03; НАН України. Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. К., 2003. 176 с.
3. Васильєва-Шаламова Ж. В. Судова експертиза в цивільному процесі: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. К., 2009. 212 арк. Бібліогр.: арк. 192–211.
4. Зинин А. М. Судебная экспертиза: учебник М.: Юрайт: Право и закон, 2002. 318 с.
5. Карнеева Л. М., Кертэс И. Источники доказательств. Будапешт: «Кезгаздашаги эш Йоги», М.: Юрид. лит., 1985. С. 8.
6. Клименко Н. И. Гарантии достоверности заключения эксперта // Современные проблемы судебной экспертизы и пути повышения эффективности деятельности судебно-экспертных учреждений в борьбе с преступностью: тезисы докладов республиканской научной конференции. К.: М-во юстиции УССР, Киев и Харьков. НИИСЭ, Одес. НИЛСЭ, 1983. С. 92.

7. Ковалев К. Н. Оформление заключения эксперта-почерковеда (к вопросу о его совершенствовании) // Сучасні проблеми судово-почеркознавчої експертизи та шляхи її вдосконалення. Тези доповідей навчально-методичного семінару. К., 2002. С. 376.
8. Коршунов Н. М. Гражданский процесс: учеб. для вузов. М.: Норма, 2006. 848 с.
9. Лисиченко В. К., Циркаль В. В. Использование специальных знаний в следственной и судебной практике. К.: КГУ, 1987. С. 134.
10. Лисиченко В. К. Особенности проверки и оценки заключений экспертизы. Межведомственный научно-методический сборник. К.: Издательство при Киевском государственном университете издательского объединения «Вища школа», 1982. Вып. 24. С. 30.
11. Научно-практический комментарий УПК ЗСФСЗ/ под ред. В. А. Болдырева. М.: Юридическая литература, 1963. 796 с.
12. Осокина Г. Л. Гражданский процесс. Общая часть: учебник. 3-е изд., перераб. М.: Норма, ИНФРА-М, 2013. 704 с.
13. Притузова В. А. Оценка заключения криминалистической экспертизы вышестоящим судом. М.: Изд-во Моск. ун-та, 1960. 38 с.
14. Россинская Е. Р. Судебная экспертиза в гражданском, арбитражном, административном и уголовном процессе. М.: Норма 2005. 656 с.
15. Сахнова Т. В. Курс гражданского процесса: теоретические начала и основы. М.: «Волтерс Клувер», 2008. С. 228.
16. Судова експертиза в цивільному процесі: дис.. канд.. юрид. наук: 12.00.03. Київ. Нац.. ун-т ім. Т. Шевченка. К., 2009. 212 арк. Бібліогр.: арк. 211 с.
17. Шляхов А. Р. Судебная экспертиза: организация и проведение. М.: Юридическая литература, 1979. С. 168.
18. Трусков А. И. Основы теории судебных доказательств. М.: Госюриздат, 1960. С. 176.
19. Треушников М. К. Судебные доказательства. М.: Городец, 1997. С. 320.
20. Чельцов М. А. Советский уголовный процесс. М.: Госюриздат, 1951. С. 624.

МЕТОДОЛОГІЯ ВИРІШЕННЯ КОРПОРАТИВНОГО СПОРУ СУДОМ: ПРАВOROЗУМІННЯ, АЛГОРИТМ ВИРІШЕННЯ, ПОНЯТТЯ ТА ЕЛЕМЕНТИ

УДК 347.98

<https://doi.org/10.32849/2409-9201.2020.20.13>

Майданик Н. Р.,

кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України

Maidanyk N. Methodology for resolving a corporate dispute by a court: understanding of law, solution algorithm, concept and elements.

The article is devoted to the research on the methodology of corporate dispute resolution by the court, the problematic issues of formation of scientific provisions on the methodology of corporate dispute resolution by the court. An understanding of the liberal-type right as a worldview component of the corporate dispute resolution methodology is revealed. The characteristic of transformation of spheres of domestic public law into a liberal type of law based on the ideology of human-centrism is given. The essence of the concept of «jurisprudence of interests and values» is investigated in the article. The concept of a methodology for resolving a corporate dispute by a court is formulated. The concept of «completion / development of law» by courts as a worldview component of corporate dispute resolution methodology has been investigated. The tendency to accelerate formation of legal methodology of liberal type is revealed. The methodological algorithm for the resolution of corporate disputes by the court is determined. The methodological significance of the concept and elements of corporate conflict in the context of identification and correlation of interests in accordance to the concept of «liberal jurisprudence of interests and values» is substantiated. An understanding of corporate conflict in a narrow and broad sense has been formed, the application of the concept of law «completion / development» by a court in resolving a corporate dispute.

Key words: understanding of liberal law, corporate dispute, human-centrism, jurisprudence of interests and values, judicial completion/development of law, algorithm, concepts and elements of corporate dispute resolution.